

Universi në xhepin tim

Figura në qiell

Grażyna Stasińska
Observatori i Parisit

Ky vizatim
17,000 vjeçar në
shpellën Lascaux,
në Francë, tregon
yjet e asaj që sot
quhet grupi i
Plejadave.

Ky disk i gjetur në Gjermani
dhe që mendohet të jetë
bërë rreth 4000 vjet më
parë, tregon Diellin, Hënën
dhe shumë yje, ndërmjet të
cilave dhe Plejadat.

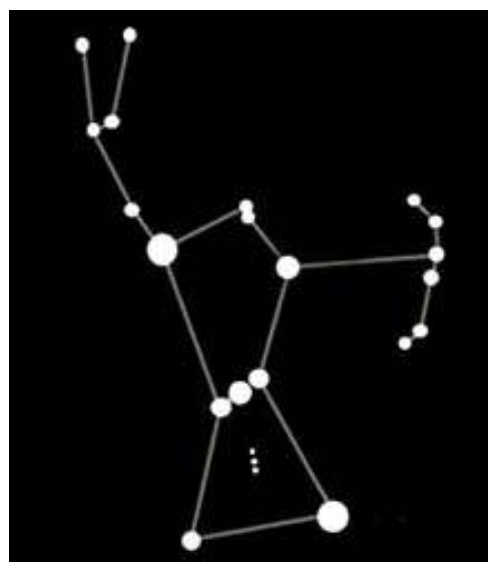
'Një natë me
yje mbi Rhône'
është piktura e
famshme e
artistit të
madh hollandez
Vincent Van
Gogh, ku mund
të shihet

Konstelacioni i Arushës së Madhe.

Nëse shikoni qiellin në një natë të
pastër, do të vëreni sesi yjet duket
sikur formojnë figura.

Këto figura, të quajtura
konstelacione, e ruajnë formën e
tyre gjatë gjithë natës dhe madje
nuk ndryshojnë as nga nata në
natë. Por i gjithë motivi
zhvendoset: ashtu si dhe Dielli,
konstelacionet « lindin » në Lindje
dhe « perëndojnë » në Perëndim. I
gjithë motivi ndryshon gradualisht
vend nga njëra natë tek tjetra, por
vjen saktësisht në të njejtin vend
një vit më pas.

Nuk është për t'u çuditur se edhe
në kohërat e vjetra, popujt e të
gjitha kulturave i kanë kushtuar
vëmendje të veçantë qiellit, që i
ndihmonte të orientoheshin si në
hapësirë, ashtu dhe në kohë.
Kështu nisi Astronomia.

Yjet e konstelacionit të Orionit, me vijat imagjinare që i lidhin.

Orioni: një konstelacion i famshëm

Që nga kohërat e vjetra, popujt u kanë dhënë emra konstelacioneve - kryesisht emra kafshësh ose perëndish - dhe kanë krijuar legjenda mbi to.

Për shembull, konstelacionit që sot e njohim si Orion i është dhënë emri nga grekët e lashtë. Mitet e tregojnë Orionin si një gjysmëzot shumë të pashëm.

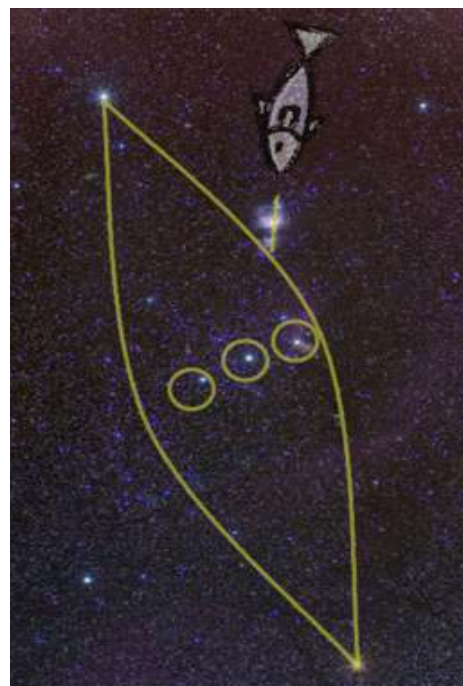
Astronomët e vjetër kinezë Orionin e njihnin me emrin Shen, gjahtar dhe luftëtar i madh.

Edhe shumë më përpara, egjyptianët e lashtë e lidhnin këtë konstelacion me zotin e tyre Osiris.

Popujt e parë që i dhanë një emër këtij konstelacioni ishin Sumerianët; emri ishte Uru An-na, që do të thotë 'Drita e qiellit'.

Sipër: Orioni siç është paraqitur në 1687 nga astronomi polak Johannes Hevelius, në Atlasin e Qiellit të punuar prej tij.

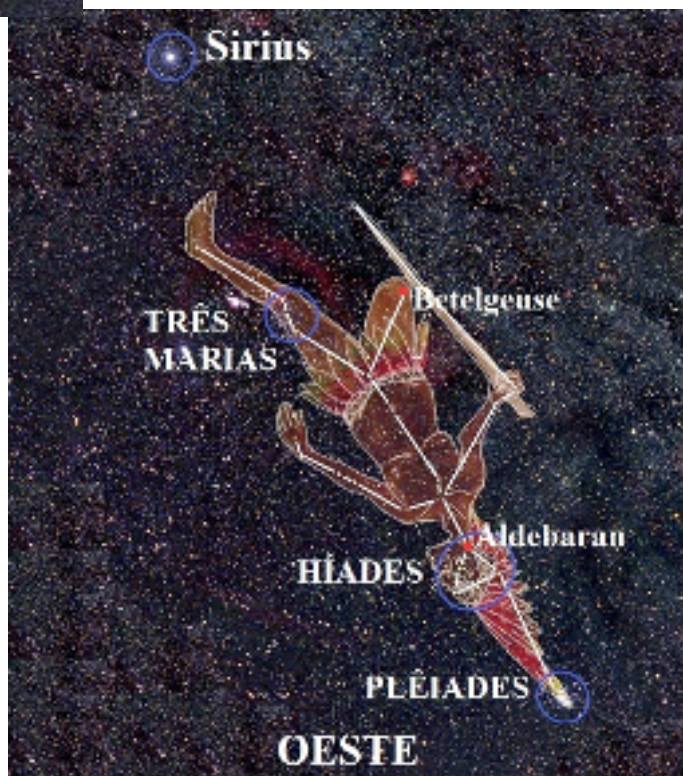
Djathtas: një detaj nga harta Dunhuang, një atlas kinez i shek. 7, që tregon konstelacionin e Orionit.

Konstelacioni i Orionit, i parë nga hemisfera e jugut, d.m.th. « kokëposhtë ».

Është mbivendosur shenja e mitit që një nga popujt e Australisë e lidh me këtë konstelacion.

Burri Plak është emri indigjen brazilian i konstelacionit të formuar nga kombinimi i konstelacioneve të Orionit dhe të Demit. (Imazh nga muzeu i Amazonisë.)

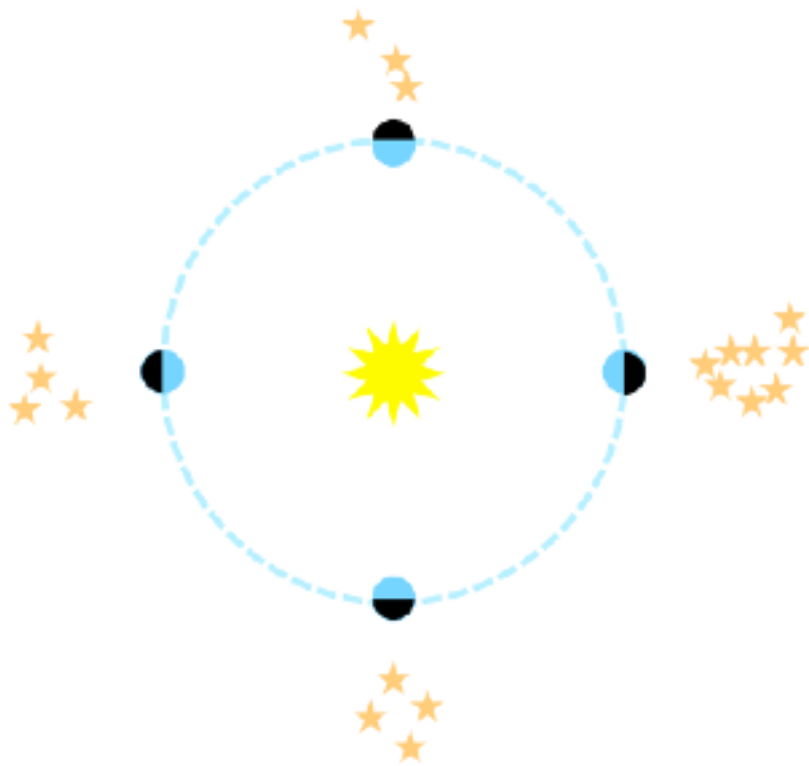

Orioni « kokëposhtë »

Mitet e kulturave të tjera janë krejt ndryshe.

Për Yolngu, një popull aborigjen nga Australia, Orioni është një kanoe me tre vëllezër që kishin dalë të peshkojnë. Njëri prej tyre hëngri peshkun e ndaluar. Nga zemërimi, Dielli-grua krijoi një shkullmë uji që e ngriti në qiell kanoen bashkë me tre vëllezërit.

Një histori shumë e ndryshme tregohet nga indianët e Brazilit: Konstelacioni i Burrit Plak paraqet një burrë, gruaja e të cilit i pëlqente të vëllanë. Prandaj ajo vrau burrin e vet dhe ia preu njërën këmbë. Zotat ndjenë dhimbje për të dhe e shndërruan në një konstelacion.

Toka sillet rrotull Diellit. Përgjatë një viti, nuk shohim të njëjtat konstelacione në qiellin e natës.

Njerëz që rrinë në dy hemisferat e kundërta të Tokës janë të përmbysurit e njëri-tjetrit, dhe po kështu i kanë të përmbysura edhe pamjet e të njëjtit konstelacion.

8

Qielli në stinë të ndryshme

Yjet mund të shihen vetëm natën: ditën pamja e tyre verbohët nga Dielli.

Gjatë një viti, Toka sillet rreth Diellit, kështu që në stinë të ndryshme shihen pjesë të ndryshme të qiellit (shiko vizatimin në faqen tjetër).

Sfera qiellore është një sferë imagjinare me qendër në Tokë, ku yjet projektohen dhe duket sikur lëvizin mbi të.

Rruga e dukshme e Diellit në sferën qiellore është një rreth që përshkon ato konstelacione, të cilat ndodhen pranë planit të rrotullimit të Tokës rreth Diellit. Kjo rrugë quhet Zodiak.

9

Një mozaik i shek.6 që paraqet rrotën e zodiakut me motive greke.

Zodiaku kinez, shumë i ndryshëm nga zodiaku oksidental.

Astronomia dhe Astrologjia

Fjala zodiak është shumë e njohur, për arsye të lidhjes së saj me horoskopin, që pretendon të parashikojë të ardhmen e njeriut bazuar në pozicionin e Diellit në zodiak, në ditën e tij të lindjes. Njerëzit që shkruajnë horoskopin quhen Astrologë dhe nuk duhen ngatërruar me Astronomët.

Astronomia është një shkencë që përshkruan dhe përpiqet të kuptojë objektet përtej atmosferës së Tokës (planete, yje, galaksi). Astrologjia nuk është shkencë. Ajo supozon se ka një lidhje mes pozicioneve të Diellit e planeteve dhe jetës së njerëzve. Por nuk ka asnjë arsye që kjo të jetë e vërtetë. Në fakt, shumë prova dëshmojnë të kundërtën.

Shpesh konstelacionet paraqiten në flamujt e shteteve, gjë që provon rëndësinë e qiellit për njerëzit edhe në kohët moderne.

Në 1927 u mbajt një konkurs për të zgjedhur flamurin e Alaskës. Fituesi ishte Benny Benson, një djalë 13 vjeçar nga Alaska. Ai shkroi: ‘Ylli i Veriut është për shtetin e ardhshëm të Alaskës, më veriori në SHBA. Ariu është për Arushën e Madhe — që simbolizon fuqi’.

Flamuri i Brazilit me 27 yjet që paraqesin 27 shtetet e tij. Yjet janë orientuar në të njëjtën formë si në qiellin e natës mbi Brazil.

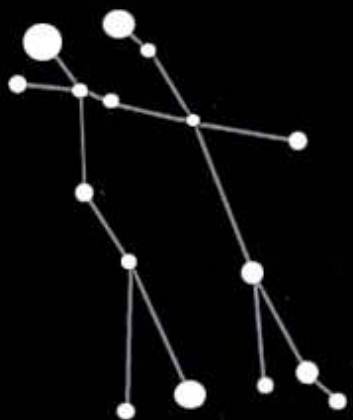
Konstelacionet dhe Astronomia

Me sy të lirë mund të shihen disa mijra yje. Nëpër vite, ato janë futur në katalogët e shumë atlaseve qiellore, me ilustrime të bukura që paraqesin konstelacionet.

Sot astronomët e dinë si të matin largësitë e yjeve. Në të njëjtin konstelacion, yjet janë zakonisht shumë larg nga njeri-tjetri dhe nuk kanë asnjë lidhje fizike. Por ne ende na pëlqen t’i shohim ato bashkë në konstelacione.

Me teleskopë, ne mund të gjejmë shumë më tepër yje. Në 2014, duke përdorur teleskopin Isaac Newton në ishujt Canary, astronomët publikuan një katalog me 219 milionë yje.

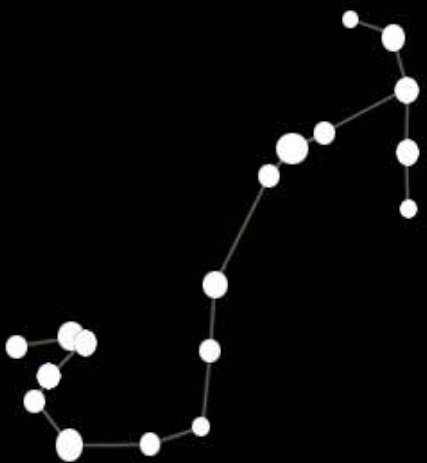
Disa konstelacione të njohura

Binjakët

Luani

Akrepi

Mjelma

Binjakët, në një kopje persiane të vitit 1537 të librit « Mrekullitë e Krijimit »-shkruar nga, al-Qazwini

Luani, në librin «Uranometria» të astronomit gjerman Johan Bayer (1603).

Akrepi, në Traktatin e Sferave, të Andalo di Negro rreth 1330.

Mjelma, në Atlasin Qiellor të astronomit anglez John Flamsteed (1729).

Universi në xhepin tim No. 5

Ky minilibër është shkruar në 2015 nga Grażyna Stasińska e Observatorit të Parisit (Francë). Është përkthyer në shqip nga Mimoza Hafizi e Universitetit të Tiranës.

Kapaku i përparmë tregon "Emu në qiell", një konstelacion i pranishëm në shumë kultura aborigjene australiane. Ai nuk përcaktohet nga yjet, por nga njollat e errëta, që duken mbi sfondin e Krugës së Qumështit.

Vizitoni faqen

<http://www.tuimp.org> për të
mësuar më shumë për këtë
seri dhe për temat e
paraqitura në minilibër.

